

СЕКЦІЯ 7 ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

УДК 336.581.2:331.56

DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2020-3-32>**Кушнір С.О.***кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Запорізького національного університету***Денисенко А.А.***студентка економічного факультету
Запорізького національного університету***Kushnir Svetlana***Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance
Zaporizhzhya National University***Denysenko Anastasia***Student of the Faculty of Economics
Zaporizhzhya National University*

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОГРАМИ «ДОСТУПНІ КРЕДИТИ 5–7–9%» ТА ЇЇ ВПЛИВУ НА ТРУДОВУ МІГРАЦІЮ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

RESEACH OF THE PROGRAM «AFFORDABLE LOANS 5-7-9» AND ITS IMPACT ON LABOR MIGRATION OF THE POPULATION OF UKRAINE

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто роль малого підприємництва у соціально-економічному розвитку держави. Проаналізовано статистику кількості зайнятих працівників на великих та малих підприємствах. Виокремлено основні проблеми розвитку малого бізнесу. Описано сутність програми «Доступні кредити 5–7–9%» та її вплив на підтримку діяльності малого бізнесу в умовах карантину. Досліджено ситуацію на ринку праці: кількість активних вакансій, темпи зростання номінальної та реальної заробітної плати України та деяких країн Євросоюзу. Розкрито причини низької заробітної плати та її вплив на трудову міграцію. Проаналізовано кількість працюючих, які виїхали за кордон, та причини, які їх до цього спонукають. Запропоновано підходи, які сприятимуть зупиненню відтоку працездатного населення та поліпшенню соціально-економічного розвитку.

Ключові слова: кредитування, малий бізнес, зайнятість населення, заробітна плата, трудова міграція.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрена роль малого предпринимательства в социально-экономическом развитии государства. Проанализирована статистика количества занятых работников на крупных и малых предприятиях. Выделены основные проблемы развития малого бизнеса. Описаны суть программы «Доступные кредиты 5–7–9%» и ее влияние на поддержание деятельности малого бизнеса в условиях карантина. Исследована ситуация на рынке труда: количество активных вакансий, темпы роста номинальной и реальной заработной платы. Приведено сравнение минимальной заработной платы Украины и некоторых стран Евросоюза. Раскрыты причины низкой заработной платы и ее влияние на трудовую миграцию. Проанализированы количество работающих, выехавших за границу, и причи-

ны, которые их к этому побуждают. Предложены подходы, способствующие остановке оттока трудоспособного населения и улучшению социально-экономического развития.

Ключевые слова: кредитование, малый бизнес, занятость населения, заработная плата, трудовая миграция.

ANNOTATION

An important role in ensuring sustainable economic development plays human capital. The low level of wages and the impossibility of employment force the working population of Ukraine to emigrate. In order to return migrant workers and create new jobs, the government has introduced a program for lending to small and medium-sized businesses «Available loans 5-7-9». Small businesses play a significant role in the economic development of many countries, as they provide jobs and provide a source of income for the majority of the population. The mechanism for providing loans under this program is to compensate the state for the difference between the interest rate of a commercial bank and the interest rate of the program participant, which ranges from 5 to 9% per annum depending on the number of jobs created with the possibility of quarterly interest rate reduction. During the quarantine period, when almost all small businesses were forced to close down, the problem of supporting small businesses and maintaining employment is a priority for Ukraine. In order to create conditions for businesses to save almost the entire payroll and the number of employees, the terms of the program «Affordable loans 5-7-9%» were simplified. Analyzing the state of the labor market in Ukraine, it was found a decrease in the number of full-time employees who worked a month, a decrease in the number of vacancies, which led to rising unemployment. After analyzing the labor market in Ukraine, was found to reduce the number of staff members who worked full month, reducing the number of vacancies, which caused unemployment. On the negative development of the labor

market shows the lowest level of the minimum wage. The problem of low purchasing power of wages has always been relevant for Ukraine, because the growth rate of nominal wages always exceeds the growth rate of real wages. All these are the reasons for the labor migration of Ukrainians. Therefore, in order to return migrants, the article proposed measures to increase wages and their purchasing power; to raise the living standards of the population; introduce housing programs for young families; encourage the creation and development of small businesses not only through soft loans, but also additional benefits, tax holidays provide preferential conditions for renting apartments and office space, providing high-quality legal protection.

Key words: lending, small business, employment, wages, labor migration.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У сучасному світі беззаперечною економічною перевагою будь-якої країни є люди, а саме робоча сила. Так і в Україні. Ні найродючіші чорноземи, ні природні копальни, якими наша країна дуже багата, не є чинниками справжньої економічної потужності. У всьому світі немає прикладів економічного зростання країн за падіння чисельності населення. Тому якщо Україна хоче мати майбутнє, їй необхідно інвестувати кошти та створювати умови для розвитку бізнесу своїх громадян. Малий бізнес є потужною основою будь-якої держави, адже може діяти як рушій створення нових робочих місць і стійкого зростання. Але його ефективна діяльність залежить від доступу до кредитних ресурсів та державної підтримки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Необхідність розвитку кредитування малого бізнесу вивчали у своїх наукових працях такі вчені, як І. Фішер, М. Фрідман, а також Т.І. Ковальчук, М.І. Сарай, О.В. Дзюблук. Також не залишали осторонь проблеми міграційних процесів в Україні та світі такі вчені, як О.В. Позняк, Е.М. Лібанова, С.В. Полякова, А.В. Солоп, А.М. Палій, Т.А. Погода, О.В. Лиса, І.П. Майданік, В.Г. Саріогло, Л.Г. Ткаченко, П.Г. Шушпанов, Л.С. Лісогор та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття Недостатньо вивченими залишаються причини та наслідки трудової міграції, від яких сильно потерпає Україна, а також шляхи розв'язання проблеми відтоку працездатного населення.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – виявити проблеми й обґрунтувати перспективи програм кредитування та державної підтримки малого підприємництва в Україні, оцінити їхній вплив на зайнятість населення. Водночас існує багато чинників, які перешкоджають цьому сектору повністю реалізувати свій потенціал. Одним із таких чинників є доступ до фінансування, де МСБ виявляються особливо обмеженими з погляду кредитування, зважаючи на високу ризиковість.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Малий бізнес як інституційний сектор економіки сьогодні є домінуючим за чисельністю та обсягами виробництва в Україні. Малі підприємства здатні швидко реагувати на зміни споживчого попиту, забезпечуючи гнучкість економіки, орієнтуючи її до потреби споживачів. Конкуренція за рахунок малого підприємництва має позитивний вплив на кон'юнктуру ринку. Окрім того, суб'єкти малого підприємництва виконують важливу соціальну роль – надають робочі місця та забезпечують джерело доходу для більшості населення.

За показниками кількості суб'єктів господарювання, частки зайнятості та обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) мале і середнє підприємництво займає вагомe місце в національній економіці.

Аналізуючи сучасний стан малого бізнесу в Україні, розглянемо показники статистики суб'єктів великого та малого підприємництва за період 2010–2018 рр. (табл. 1).

Із таблиці видно, що суб'єкти малого підприємництва мають більшу кількість зайнятих пра-

Таблиця 1

Показники структурної статистики суб'єктів великого та малого підприємництва

Роки	Великі підприємства		Суб'єкти малого підприємництва			
			Малі підприємства		Фізичні особи – підприємці	
	Кількість суб'єктів господарювання, одиниць	Кількість зайнятих працівників, тис осіб	Кількість суб'єктів господарювання, одиниць	Кількість зайнятих працівників, тис осіб	Кількість суб'єктів господарювання, одиниць	Кількість зайнятих працівників, тис осіб
2010	586	2400,3	357241	2164,6	1804758	2794,0
2011	659	2449,0	354283	2091,5	1325619	2350,5
2012	698	2484,2	344048	2051,3	1234830	2233,9
2013	659	2383,7	373809	2010,7	1328392	2428,3
2014	497	1915,1	324598	1686,9	1590448	2280,5
2015	423	1708,6	327814	1576,4	1630571	2262,3
2016	383	1586,6	291154	1591,7	1558880	2280,1
2017	399	1560,9	322920	1658,9	1466486	2297,4
2018	446	1574,3	339374	1641	1483297	2532,7

Джерело: складено на основі [1]

цівників, аніж великі підприємства, особливо у 2016–2018 рр. Рівень зайнятості на великих підприємствах має тенденцію до зменшення з 2 400,3 тис осіб у 2010 р. до 1 574,3 тис осіб у 2018 р. Рівень зайнятості на всіх підприємствах має тенденцію до зменшення з 2010 по 2014 р., але після 2014 р. на малих підприємствах відбувалося збільшення кількості робочих місць, тоді як на великих продовжувало знижуватися, і лише у 2018 р. відбулося незначне збільшення кількості зайнятих. Це свідчить про те, що суб'єкти малого підприємництва швидше відновили свою економічну активність після кризових подій у 2014 р.

Водночас економічний ризик у сфері малого бізнесу вищий, ніж у великих компаніях, тому їх існування таке нетривале.

Малий бізнес в Україні зіштовхується з такими проблемами, як:

- нестабільна економіко-політична ситуація в країні;

- недостатність стартового капіталу, власних фінансових ресурсів, сировини, матеріалів, приміщень і обладнання, низька інвестиційна активність;

- недосконалість податкової системи, яка змушує підприємства переходити у тіньовий сектор економіки;

- проблеми з доступом до фінансово-кредитних ресурсів, недостача заставного майна, високі процентні ставки банків.

Отже, питання зниження вартості та доступності кредитних ресурсів для суб'єктів МСБ залишалось невирішеним тривалий час, що зумовлювало відтік інвестиційних проектів в інші країни з привабливішими умовами кредитування (наприклад, сьогодні серед українського бізнесу поширена практика реєстрації в Польщі).

У 2020 р. український уряд, зважаючи на цю проблему, запровадив всеукраїнську програму «Доступні кредити 5–7–9%» для малих і середніх підприємств, яка має на меті стимулювати розвиток малого бізнесу, спростивши доступ до кредитних ресурсів, а також створити нові робочі місця та повернути трудових мігрантів.

Партнерами програми «Доступні кредити 5–7–9%» є чотири державних банки: АТ «КБ «ПриватБанк», АТ «Ощадбанк», АБ «Укргазбанк», АТ «УкрЕксімБанк» та три

комерційних банки: АТ «АКБ «Львів», АТ «Банк Альянс» та АТ «ПУМБ». Розглянемо обов'язкові умови отримання кредиту (табл. 2).

Механізм надання кредитів за цією програмою полягає у компенсуванні державою різниці між відсотковою ставкою комерційного банку та ставкою учасника програми – від 5% до 9% річних залежно від кількості створених робочих місць із можливістю щоквартального зниження відсоткової ставки.

За даними Європейської бізнес-асоціації, кожен п'ятий малий бізнес може закритися через відсутність достатнього розміру фінансової подушки, що призведе до зростання безробіття, зокрема серед уразливих верств населення [3].

Міністерство фінансів спільно з Фондом розвитку підприємництва та банками доопрацювали умови програми «Доступні кредити 5–7–9%» із метою створення умов для збереження бізнесом майже всього фонду оплати праці та кількості найнятих працівників (табл. 3). Це у перспективі пришвидшить відновлення економіки після завершення карантину.

Мета оновленої програми полягає у тому, щоб зменшити обслуговування кредитного навантаження для мікро- і малого бізнесу. Тобто держава компенсуватиме відсоткову ставку за існуючими кредитами за умови збереження не менше 80% робочих місць.

Криза, викликана коронавірусом, негативно вплинула на ринок праці в Україні, про що свідчать дані табл. 4. За прогнозами Кабміну, цього року очікується різке зростання безробіття, до 9,4%, торік цей показник був на рівні 8,2% [4].

Кількість штатних працівників, які повністю відпрацювали місяць, має тенденцію до зменшення – з 5 863,3 тис осіб у березні 2019 р. до 5 091,2 тис осіб у березні 2020 р. Також відбулося збільшення частки працівників, які мають нарахування у межах мінімальної заробітної плати.

За даними порталу Work.ua, можна зробити висновок, що протягом карантину доволі складно знайти нові можливості для працевлаштування (рис. 1).

12 березня 2020 р. на сайті Work.ua було опубліковано 54 072 вакансії. До кінця квітня кількість активних вакансій скоротилася більше ніж удвічі; на сьомому тижні, 26 квітня, на сайті був найниж-

Таблиця 2

Умови отримання кредиту за програмою «Доступні кредити 5–7–9%»

Вид кредиту	Непоновлювана кредитна лінія
Термін дії	До 5 років
Спосіб видачі	Траншами з контролем відповідності цільового використання
Графік виплати	Рівними частинами або адаптований (відстрочка сплати тіла кредиту для аграріїв – до 6 міс., погашення % – щомісяця 1-го числа)
Компенсація % від держави	Щомісяця на рахунок відсотків
Диференційована % ставка	Можливість щоквартально міняти % ставку відповідно до приросту робочих місць
Внесок учасника	Для діючого бізнесу – від 20% від суми проекту. Для новоствореного бізнесу – від 30% від суми проекту
Комісія	1% (разова під час видачі кредиту)

Джерело: складено на основі [2]

Таблиця 3

Деталі розширення програми «Доступні кредити 5–7–9»

Умови	1 лютого 2020 року	15 квітня 2020 року	29 квітня 2020 року
Річний дохід	До 50 млн грн	До 100 млн грн	До 10 млн євро
Максимальна сума кредиту	1,5 млн грн	3 млн грн	Знімається обмеження на суму рефінансування, обмежується лише сума державної підтримки
Цілі, на які можуть надаватися кредити	придбання або ремонт обладнання та приміщень	До списку додали: – виробництво медикаментів або медичного обладнання; – постійні витрати (зарплати, оренда, комунальні платежі, податки тощо) – придбання нежитлової нерухомості – франчайзинг – поповнення обігових коштів у розмірі не більше 25% від загальної вартості інвестиційного проекту – рефінансування кредитів клієнтів	
Відстрочка сплати тіла кредиту	для аграріїв – до 6 міс	відстрочку з повернення кредиту або його частини, наданого на антикризові заходи, – до 9 міс.	відстрочку зі сплати не лише тіла кредиту, а й відсотків на обслуговування позики – до 9 міс.

Джерело: складено на основі [2]

Таблиця 4

Кількість штатних працівників, які повністю відпрацювали місяць

Показники	Березень 2019 р.	Червень 2019 р.	Вересень 2019 р.	Грудень 2019 р.	Березень 2020 р.
Кількість штатних працівників, які повністю відпрацювали місяць, тис осіб	5863,3	5270,9	5318,0	5449,9	5091,2
Із них мають нарахування в межах мін. заробітної плати (4 173 грн у 2019 р.; 4 723 грн у 2020 р.), тис осіб	207,2	173,8	180,5	149,9	232,9
у % до середньооблікової кількості штатних працівників	2,7	2,3	2,4	2,1	3,1

Джерело: складено на основі [5]

чий показник по активних вакансіях – 22 848. Із травня кількість активних вакансій почала збільшуватися. Станом на 18 травня на Work.ua було розміщено 27 708 активних вакансій.

Заробітна плата є головним показником, що характеризує соціально-економічний розвиток країни. У сучасних умовах становлення ринку в Україні заробітна плата забезпечує не більше 21% відтворення робочої сили та переорієнтації робочої сили в пріоритетні галузі діяльності [7].

Із даних табл. 5 можна побачити, що темпи зростання номінальної заробітної плати в Україні завжди перевищують темпи зростання реальної заробітної плати, особливо у кризові періоди. Отже, купівельна спроможність та рівень життя населення не стануть кращими, поки буде зростати інфляція.

Аналіз рівнів мінімальної заробітної плати багатьох країн Євросоюзу показує, що у січні 2020 р. найвищий рівень мінімальної заробітної плати – 2 142 євро за місяць – встановлено

Рис. 1. Динаміка вакансій за дев'ять тижнів карантину

Джерело: складено на основі [6]

Таблиця 5

Динаміка середньої заробітної плати в Україні за 2013–2019 рр.

Роки	Темп зростання номінальної заробітної плати, % до попереднього року	Темп зростання реальної заробітної плати, % до попереднього року
2013	107,9	108,2
2014	106,0	93,5
2015	120,5	79,8
2016	123,6	109,0
2017	137,1	119,1
2018	124,8	112,5
2019	118,4	109,8

Джерело: складено на основі [5]

в Люксембурзі, а найнижчий – у Болгарії – 312 євро. Для порівняння: мінімальна заробітна плата на 1 січня 2020 р. в Україні становить 4 723 грн, або 179 євро (за офіційним курсом НБУ – 26,42 грн/євро). Водночас у Польщі вона становить 611 євро. Тобто мінімальна заробітна плата в Україні у три рази менша, ніж у Польщі [8].

Існує багато причин, чому саме в нашій країні панує низький рівень мінімальної заробітної плати. Серед цих причин найбільш впливові – соціальні та економічні. Роботодавці стверджують, що це пов'язано з низькою продуктивністю праці в Україні, але фактично вони в останній час найбільш знижують частку заробітної плати у собівартості української продукції. Цей показник в Україні знаходиться у межах 13%, а в Європі – 40–50% [9].

Характерним чинником є низький рівень доданої вартості, яка створюється на українських підприємствах. Вищезгадана проблема стосується експорту металургійної продукції та багатьох інших галузей. У нашій країні потрібно виготовляти на експорт не напівфабрикати, а товари з більш детальною переробкою та більшою доданою вартістю, тоді частка заробітної плати в собівартості збільшуватиметься [10].

Через відсутність гідної оплати праці українці шукають роботу поза межами нашої держави, що й є основною причиною трудових міграційних процесів. Міграцію трудового населення можна побачити наочно на графіку (рис. 2).

Спостерігається різке збільшення міграції працюючих у 2019 р., яке становить 3,2 млн осіб. У 2018 р. кількість трудових мігрантів налічувало 2,95 млн осіб, у 2017 р. – 2,9 млн осіб.

За різними оцінками, з України виїхало від чотирьох до восьми мільйонів українців. Єдиним позитивним чинником у цьому контексті вважають щорічні перекази українських мігрантів: обсяг цих коштів минулого 2019 р. приблизно у п'ять разів перевищив розмір прямих іноземних інвестицій в українську економіку і становив 12,7 млрд дол. [11].

Відтік працездатного населення – серйозна проблема для розвитку вітчизняної економіки. Для зростання української економіки потрібні не лише гроші, а й люди. Однією із цілей нової програми кредитування «Доступні кредити 5–7–9» («Повертайся і залишайся») є подолання трудової міграції шляхом надання пільгових кредитів для тих українців, які захочуть повернутися на Україну і створити власний бізнес.

Виходячи із цього, програма кредитування «Доступні кредити 5–7–9» виглядає привабливою, адже обіцяє надання пільгових кредитів за дуже низькими, як для України, відсотками. Але українці, які виїхали до західних країн та відкрили там свою справу, навряд чи зацікавляться даною програмою, адже у країнах ЄС вони можуть отримати кредити під 1–2%. До того ж перешкодою для створення бізнесу в Україні є наявність значних ризиків та відсутність сприятливих умов, серед яких – прозо-

Рис. 2. Міграція трудового населення за 2017–2019 рр.

Джерело: складено на основі [5]

ра система оподаткування, система одержання ліцензій і гарантований захист майна правоохороною та судовою системами. Постійні мігранти – це кваліфіковані працівники, які могли б заробляти і в Україні, але через відсутність вакансій та низькі показники якості життя вирішують поїхати за кордон, аби отримувати більшу заробітну плату [12].

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Важливим чинником зростання економіки є збереження і розвиток людського потенціалу країни. Тож пріоритетними завданнями для українського уряду мають бути такі:

– збільшення заробітної плати та підвищення її купівельної спроможності;

– поліпшення стандартів безпеки, якості медичного обслуговування та освіти, запровадження другого рівня накопичувальної пенсійної системи;

– стимулювання створення та розвитку малого підприємництва не лише за допомогою пільгових кредитів, а й додаткових пільг, податкових канікул, надання на умовах пільгової оренди приміщень та офісних площ, які перебувають у державній чи муніципальній власності, надання якісного юридичного захисту;

– зупинка трудової міграції та бізнес-еміграції з країни, коли громадяни реєструють компанії в сусідніх державах.

Програма «Доступні кредити 5–7–9» і справді полегшила доступ малим підприємствам України до кредитних ресурсів та виявилася доцільною в період карантину. Саме завдяки цій програмі економіка країни має можливість швидше відновитися, та дія програми надалі сприятиме розвитку малого та мікробізнесу в Україні. Але, на нашу думку, дана програма пільгових кредитів малоефективна в частині питання повернення заробітчан. Спочатку потрібно створити сприятливі умови для тих українців, котрі ще не виїхали за кордон. Потрібно наблизити рівень доходів населення України до показників тих країн, у які вони мігрують на заробітки. Підвищення платоспроможного попиту і стане рушійною силою для розвитку бізнесу, який, своєю чергою, в умовах конкуренції буде змушений підвищувати заробітну плату, аби зберегти своїх працівників. Також важливим стимулом залишитися на батьківщині є наявність та можливість отримання власного житла, тому необхідно впроваджувати програми, які могли б спростити доступ до нього: зменшити ставки іпотечного кредитування, спростити механізм отримання квартир для молодих сімей (а не змушувати їх чекати 20–30 років, коли до них дійде черга).

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Показники структурної статистики по суб'єктах господарювання з розподілом за їх розмірами. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2012/fin/osp/osp_u/osp_u.htm (дата звернення: 19.05.2020).

2. Державна програма «Доступні кредити 5–7–9%». URL: <https://5-7-9.gov.ua> (дата звернення: 20.05.2020).
3. Квіцинська М. У нерівних умовах: як держава (не) рятує малий бізнес на карантині. *Економічна правда*. 2020. 8 травня. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/05/8/660263/> (дата звернення: 18.05.2020).
4. Кабмін сьогодні затвердить програму створення робочих місць – Шмигаль. *Слово і діло*. 2020. 13 травня. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/05/13/novyna/suspilstvo/shmyhal-anonsuvav-novu-prohramu-shhodo-stvorennya-robochuh-misch> (дата звернення: 18.05.2020).
5. Державна служба статистики України : офіційний вебсайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 18.05.2020).
6. Коронавірус – український бізнес на карантині. Вплив карантину на економіку України. Стан на 18 травня 2020 р. URL: <https://opendatobot.ua/business-quarantine> (дата звернення: 20.05.2020).
7. Карпенко Т.І. Стан та перспектива обліку розрахунків з оплати праці. Шляхи вдосконалення проблем. *Економіка*. 2016. № 1(18). URL: https://er.knuid.edu.ua/bitstream/123456789/1909/1/td_2016_N1_17.pdf (дата звернення: 19.05.2020).
8. Disparities in minimum wages across the EU. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20200203-2?inheritRedirect=true&redirect=%2Feurostat%2F> (дата звернення: 20.05.2020).
9. Петрик С. Малі зарплати – на совісті роботодавців. *Український інтерес*. 16.01.2020. URL: <https://uain.press/blogs/mali-zarplaty-na-sovisti-robotodavtsiv-1153259> (дата звернення: 21.05.2020).
10. Ольвінська Ю.О. Основні напрямки підвищення ефективності функціонування суб'єктів підприємницької діяльності. Економічні проблеми розвитку галузей та видів економічної діяльності. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2013. № 12(151). С. 167–171.
11. Національний банк України : офіційний вебсайт. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 19.05.2020).
12. Куц. О. Пільгові кредити для заробітчан: Чи допоможуть вони повернути людей в Україну? *112.UA*. 20.12.2019. URL: <https://ua.112.ua/mnenie/pilhovi-kredyty-dlia-zarobitchan-chy-dopomozhut-vony-povernuty-liudei-v-ukrainu-519421.html> (дата звернення: 17.05.2020).

REFERENCES:

1. Pokaznyky strukturoi statystyky po subiektakh hospodariuvannia z rozpodilom za yikh rozmiramy [Indicators of structural statistics by economic entities with a distribution by their size]. Available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2012/fin/osp/osp_u/osp_u.htm (accessed 19 May 2020).
2. Derzhavna prohrama «Dostupni kredyty 5-7-9%» [The state program «Available loans 5-7-9%»]. Available at: <https://5-7-9.gov.ua> (accessed 20 May 2020).
3. Kvitsinska M. (2020) U nerivnykh umovakh: yak derzhava (ne) riatiue maliy biznes na karantyni [In unequal conditions: how the state (does not) save small business in quarantine]. *Ekonomichna pravda* [The economic truth]. Available at: <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/05/8/660263/> (accessed 18 May 2020).
4. Kabmin sohodni zatverdyt prohramu stvorennia robochykh mist – Shmygal [Today the Cabinet of Ministers will approve the program of job creation – Shmygal]. *Slovo i dillo* [The word and deed]. Available at: <https://www.slovoidilo.com>

- ua/2020/05/13/novyna/suspilstvo/shmyhal-anonsuvav-novu-prohramu-shhodo-stvorenniya-robochyx-miscz (accessed 18 May 2020).
5. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2020) Oplata pratsi ta sotsialno-trudovi vidnosyny [Wages and social and labor relations]. Kyiv: Informatsiino-analitychne ahentstvo. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 18 May 2020).
  6. Koronavirus – ukraïnskyi biznes na karantyni. Vplyv karantynu na ekonomiku Ukrainy. Stan na 18 travnia 2020 [Coronavirus is a Ukrainian business in quarantine. The impact of quarantine on the economy of Ukraine. As of May 18, 2020]. Available at: <https://opendatabot.ua/business-quarantine> (accessed 20 May 2020).
  7. Karpenko T.I. (2016) Stan ta perspektyva obliku rozrakhunkiv z oplaty pratsi. Shliakhy vdoskonalennia problem [Status and prospects of accounting for payroll. Ways to improve problems]. *Ekonomika* [Economics] (electronic journal), vol. 18, no. 1, pp. 1–7. Available at: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/1909/1/td_2016_N1_17.pdf (accessed 19 May 2020).
  8. Disparities in minimum wages across the EU. Available at: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20200203-2?inheritRedirect=true&redirect=%2Ffeurostat%2F> (accessed 20 May 2020).
  9. Petryk S. (2020) Mali zarplaty – na sovisti robotodavtsiv [Small salaries – on the conscience of employers]. *Ukrainskyi interes* [Ukrainian interest]. Available at: <https://uain.press/blogs/mali-zarplaty-na-sovisti-robotodavtsiv-1153259> (accessed 21 May 2020).
  10. Olvinska Yu. O. (2013) Osnovni napriamky pidvyshchennia efektyvnosti funktsionuvannia sub'ektiv pidprijemnytskoi diialnosti [The main directions of increasing the efficiency of business entities]. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini* [Formation of market relations in Ukraine] (electronic journal), vol. 151, no. 12, pp. 167–171.
  11. Natsionalnyi bank Ukrainy (2020) Inflatsiïnyi zvit [Inflation report]. Available at: <https://bank.gov.ua> (accessed 19 May 2020).
  12. Kushch. O. (2019) Pilhovi kredyty dlia zarobitchan: Chy dopomozhut vony povernuty liudei v Ukrainu? [Preferential loans for employees: Will they help bring people back to Ukraine?] *112.UA*. Available at: <https://ua.112.ua/mnenie/pilhovi-kredyty-dlia-zarobitchan-chy-dopomozhut-vony-povernuty-liudei-v-ukrainu-519421.html> (accessed 17 May 2020).